

'n Merkwaardige verhaal

Le Roux, Mariël. 2007. **Wilhelmina: kampkind op Java.** Pretoria: Protea Boekhuis. 277 p. Prys: R140,00. ISBN: 978-1-86919-162-7.

Resensent: R. Groenewald
Departement Historiese en Erfenisstudies,
Universiteit van Pretoria

In romans en films soos *A town like Alice* (N. Shutte), *Empire of the sun* (J.G. Ballard) en *Paradise road* word die harde werklikheid van die lewe in Japannese gevangenskampe tydens die Tweede Wêreldoorlog uitgelig. *Wilhelmina, kampkind op Java*, uitgegee deur Protea Boekhuis, is 'n merkwaardige bydrae tot hierdie genre.

Hierdie boek is soveel meer as net 'n weergawe van kampelewe tydens die oorlog. Dit is die (outo)biografie van 'n jong kind wat in 'n kort tydperk deur die oorlog tot volwassene gedwing word; maar dit is ook die verhaal van 'n familie wat deur omstandighede ontwortel en uiteindelik uitmekaargedryf word.

Dit is die verhaal van die twee gesigte van oorlog: die smart en ellende, die lewens wat fisies en geestelik verwoes word, maar ook die samehorigheid, mededeelsaamheid en ondersteuning van vreemdelinge wat uiteindelik lewenslange vriende word te midde van al die chaos.

Dit is bowenal ook 'n verhaal van die onblusbaarheid van die menslike gees wat verby die ondraaglike ellende kan kyk en vreugde in die klein dingetjies van die lewe kan vind.

Die trefkrag van die boek word verhoog deur die wyse waarop dit vertel word. Die taalgebruik is eenvoudig en die skrywer poog nie om met die gebruik van beskrywende woorde sekere emosies by die leser te wek nie. Die verhaal is op sigself van so 'n aard dat dit enige persoon diep sal raak. Met die sinskonstruksie en die keuse van woorde, slaag Mariël le Roux daarin om aan die leser oor te dra dat hierdie verhaal 'n mondelinge mededeling van die ervaring en leefwêreld van 'n jong meisie is.

Die vertelling is baie gedetailleerd, wat dit vir die leser moontlik maak om 'n baie duidelike beeld van die omstandighede te skep. Dit bring die leser egter ook tot die besef van die impak wat die gebeure

op Wilhelmina se lewe gehad het, sodat dit na soveel jare nog baie diep in haar geheue ingeëts is.

Die boek is in tien dele verdeel wat deur Wilhelmina die kind vertel word, afgewissel met dele waar Wilhelmina die volwasse vrou terugkyk op haar lewe. Tipografies word onderskeid getref deur die dele van die volwassene in kursief te plaas.

In die eerste deel ontmoet die leser die Van Halewijn-familie in 1938 net buite Amsterdam waar hulle weens die ekonomiese depressie hulle vaderland moet verlaat. Wilhelmina se vader vertrek na Galatz, Roemenië, om as skeepsbouer te werk en hy moet sy vrou, tienjarige Wilhelmina, sesjarige Fredy en pasgebore Tineke agterlaat. Kort nadat die familie by hom aansluit, breek die Tweede Wêreldoorlog in Europe uit en die familie word met nuwe gevare gekonfronteer. Hulle ervaar die oorlog eerstehands en kom tot die besef dat diegene wat jy die meeste vertrou, jou medelandgenote, dikwels dié is wat jou sal verrai. Die familie moet in die middernagtlike ure uit hulle huis vlug en vertrek per boot na Java.

Hulle nuwe lewe in die tropiese Soerabaja, 'n "lou-warm hel" soos haar pa dit noem, word in deel twee uiteengesit. Wilhelmina se hoop op 'n vreedsame familielewe word vernietig as die die Japanse lugmag Pearl harbour aanval, die VSA tot die oorlog toetree en haar pa vir oorlog opgeroep word.

Die wyse waarop die oorlog hulle lewens stelselmatig binnedring word in die derde deel vertel. Na Japannese lugaanvalle word die eiland deur die "flapkeppe", soos hulle die Japannese soldate noem, beset. Die soldate dring die woonbuurte binne en veral jong meisies se lewens word nou op 'n ander wyse bedreig.

In die vierde deel word die strop van die oorlog nouer getrek. Wilhelmina verhuis met haar moeder en sussies na "De Wijk", 'n omheinde woonbuurt waar hulle hoop op 'n veiliger bestaan. Hierdie veilige bestaan is egter net 'n voorsmakie van wat hulle in die gevangenekampe te wagte sou wees: beknopte woonkwartiere waar twee tot drie families 'n tweeslaapkamerhuis moes deel, beperkte kosvoorrade en geen lopende water nie. Ten spyte van hierdie ontberings vind hulle vertroosting in familie en vriende wat saam die lief en leed deel.

Deel vyf is die langste deel van die verhaal en handel oor hulle lewe in die Gedangen-gevangenskamp. Hierdie voormalige klooster sou vir feitlik twee jaar hulle hel wees. Naas die fisiese ontberings van

die warm klimaat, die ure wat hulle in die warm son moes aantree, die harde werk wat almal in die kamp moes verrig, die gebrek aan kos en die nodige mediese sorg teen gevreesde siektes soos malaria en geelsug, was daar ook die emosionele aftakeling: mense wat daaglik gesterf het en soms uit wanhoop selfmoord gepleeg het, die vrees vir die vyand vir wie hulle lewens geen waarde gehad het nie en ook medekampbewoners wat nie sou huiwer om hulle landgenote vir 'n koppie suiker te verrai nie.

Die einde van die oorlog sou kortstondige vreugde bring. Die Javane wreek hulle teen hulle voormalige koloniale heersers, en mense word op groot skaal uitgemoor. Die herontmoeting met hulle vader was ook vir die familie 'n teleurstelling, nie net omdat hy die oorlog feitlik ongedeerd en in veiligheid in Suid-Afrika deurgebring het nie, maar ook die besef dat hy 'n nuwe lewe sonder hulle begin het. Die terugkeer na Nederland, die droom wat in die kampe hulle hoop aan die lewe gehou het, is 'n ontnugtering en hulle besef dat hulle vreemdelinge, en tot 'n mate onwelkom, in hulle eie vaderland is. Die hoop op 'n nuwe begin in Suid-Afrika verdwyn vir Wilhelmina as haar ouers se huwelik verbrokkel.

Ten spyte van die geweldige ontberings wat die familie moes deurmaak, is die Van Harlewijns se verhaal nie dié van wanhoop nie. 'n Mens kan nie anders nie as om met verwondering vervul te word vir die innerlike krag van Wilhelmina se ma en die drie dogters wat, ten spyte daarvan dat hulle herhaaldelik platgeslaan is, weer opgestaan het en telkens sin in die lewe gevind het. Voorwaar 'n merkwaardige verhaal.